

„אל תחזרו על שגיאות הפלע

בראיון מיוחד מוהיר פרופסור ארנולד ג' טוינבי: אתם עלולים לעמוד בודדים. אם לא תזדה

פרופסור ארנולד ג' טוינבי נחשב כיום, בעיני חסידיו ומתנגדיו גם יחד, לגדול ההיסטוריונים החיים בימינו. עשרת הכרכים של „העיון בהיסטוריה“, עבודת חיים של שלושים שנה, הנם נטוין ענק להקיף את כל תולדות האנושות, בכל המקומות ובכל הזמנים, במגמה לגדות והרחיב כוח את החוקיות האמפירית של תופעות ההיסטוריה. מפעל זה אפשר להשוות רק למפעלו של גיבון, „שקיעתה ונפילתה של האימפריה הרומית“, שהשפעתו על המחשבה המערבית היתה עצומה.

טוינבי אינו היסטוריון כלבד, ועיסוקו אינו מצטמצם בגילויים בדים ובמגילות גנוזות. כמרצה להיסטוריה ולתולדות הזמן החדש ב„צ'טהם האוני“, יש לו השפעה ישירה על המאורעות המתרחשים לעינינו.

כל מי שזוכר עדיין את ימי שלטון המנדט בפלשתינה, זוכר יפה גם את ה„צ'טהם האוני“, הלא הוא המכון המלכותי למאורעות בינלאומיים. כנין קטן זה בכיכר סט. ג'יימס בלונדון, כמטחוו קשת מקשתו של אירוס בכוכב פיקריני, חלש וחולש גם כיום על מדיניות-החוץ הבריטית. די לציון שאותו מכון פועל בחסותה של המלכה, שנשיאו פועל על אנשים כמו צ'רצ'יל, אידן והלורד סמואל, שנשיאי הכבוד שלו הנם כל אנשים ממשלות הקומונולת, שיו"ר המועצה הוא מרשל אווריה סור ויליאם אליוט. במכון זה למדו ולומדים החשובים שימלאו אי פעם תפקידים מרכזיים בהיסטוריה הבריטית, והנסיך שנאגר במכון זה הוא פריו של שלטון אימפריאלי בן מאות שנים.

מחרף „עיון בהיסטוריה“ כתב טוינבי כמה ספרים חשובים על תולדות הזמן החדש, כולל התקופה שלאחר מלחמת העולם השנייה. בכרך העשירי של „העיון בהיסטוריה“ הקדיש פרק לציונות, פרק שגורם לסערת רוחות לא מעטה בעתונות היהודית בכל רחבי העולם, כי טוינבי האשים את הציונות בקולוניאליזם.

את הראיון הבא נתן לי פרופסור טוינבי בחדר האורחים של ה„צ'טהם האוני“.

פרופסור טוינבי, מהו מטרתו של „העיון בהיסטוריה“?

זהו נסיון להכניס את ההיסטוריה של כל חלקי האנושות במסגרת אחת. מה שקראנו במערב בשם „מדע ההיסטוריה“ התיחס, בי עצמו, רק לתולדות המערב. נדמה היה לי שהלקח ההיסטורי החשוב של תרבויות כמו תרבויות המזרח הרחוק ואמריקה לא השפיע במידה המספקת על המחשבה המודרנית. אמנם אנו חיים עדיין בתקופה לארגונית, אך אמונת העמוקה היא שאנו צועדים לקראת עולם אחר.

מר טוינבי, כיצד אתה מסביר את נפילתן של שתי המלכויות היהודיות שהתקיימו בארץ-ישראל ואת עובדת הקיום היהודי בגולה כמשך אלפיים שנה?

את הנפילה והחורבן לא קשה להסביר, כי בהתנגשות בין המורח הקדמון ובין האימפריה הרומית גברה האימפריה. הפלא הוא כיצד הצליחה להשתמר ולהיווצר התרבות היהודית. אני סבור כי התרבות היהודית הנה תרבות מיוחדת במינה, בלתי לאומית ובלתי ארצית, שנוצרה והתאימה למסגרת חיי היהודים בגולה. תנאי הכרחי לשמירת היהדות היה ההתבדלות, ולו גם במחירי קיום המדיני. המקורות ההיסטוריים יודעים לספר לנו על המחלוקת בין הפרושים והצדוקים — הצדוקים שאספו להשתלב במסגרת המדינית, התרבותית והכלכלית של ה"מזרח התיכון, והפרושים שהתנגדו לכך והעדיפו את קיומה של היהדות כתרבות. מחלוקת

קת זו אפשר למצוא גם בספרי הנביאים, וירמיהו הוא הדוגמה הבולטת ביותר לכך. מהו התחליף שיצרה היהדות לקיום מדיני, לדעתך?

לדעתי, התחליף הוא המשיחיות, הגעגועים למשיח והאמונה במשיח שתפסו בפסיכולוגיה גיה היהודית את מקום החיים המדיניים ש"אינם. זוהי גם הסיבה לרדיפות שנדפו כל אלה שנקראו לאחר מכן בשם „משיחי שקר“, אלה שרצו להתגשים בפועל את המאויים הללו.

מר טוינבי, כיצד אתה מגדיר את היהדות?

קשה מאד להכניס את היהדות להגדרה ה"מערבית המודרנית של אומה. אומה היא מכלול מושלם של נתונים, כולל ארץ, שפה ועבר משותף. אי אפשר לאומה להתקיים ללא אחד מהנתונים הללו. כמובן שכיום בישראל המצב שונה, ולדעתי עתיד לקום שם ביום מן הימים אומה ישראלית חדשה, אך זהו תהליך הדורש גיבוש.

את הקיום היהודי בגולה אפשר להשוות, במידה שניתן להשתת בכלל, לקיומם של שרידי הפרסים הקדמונים בהודו, אותו מילעו עוט שנמלט לשם בעקבות כיבושי האיטלים וממשיך לחיות את תרבותו הפרסית העתיקה; ואולי גם לארגונים אולם בימינו קשה מאד להמשיך קיום כזה, כי כפי שאמרתי, אנו חיים בתקופה לאומנית.

בימי האימפריה העותומנית נסבלו כל ה"מיעוטים הלאומיים והדתיים. אולם אם תראה את טורקיה של היום, הרי יחסה למיעוטים גשתנה בתכלית. אפילו מצבם של היהודים

ישם אינו נעים ביותר. וטורקיה אינה היחידה, כי בכל מקום עלולה לצוץ ביום מן הימים בעיית הנאמנות הכפולה.

מהם, לדעתך, התנאים הדרושים לגיבוש אומה ישראלית חדשה?

קודם כל, השתלבות במרחב הסהרון הפורה והזדהות נפשית, כלכלית ופוליטית עם הארץ שבה אתם חיים. ביודם הברירה להיות כמו הפלשתיים, שהתישבו על חוף הים והתקיימו קיום של זרות עוינת ועמידה על המשמר עד שנעלמו מעל בימת ההיסטוריה, או לנסות את הברירה האחרת.

אולי יענין אותך לדעת שגם אצל הצלבנים קרה אותו מקרה. אמנם גם בין הצלבנים היה מיעוט שניסה ללמוד ערבית ולגשר על ה"תהום שבין יצאי אירופה ובין שוכני המזרח, ומעטן שמיעוט זה היה מורכב וחקא מהדור השני של הצלבנים, ילידי-הארץ. אולם כידוע לך נשאר מיעוט זה בגדר מיעוט, והצלבנים לא הצליחו להתערות בארץ. הם נעלמו.

כיצד אתה רואה אפשרות לא לחזור על שגיאה זו מצדנו?

יחסי ישראל עם הערבים מקיפים שלושה

גורמים: הערבים החיים בארץ, הפליטים תושבי שאר מדינות-ערב. לדעתי, מהחיים שלושת הגורמים ביחד גורם אחד, המחייב גישה אחידה. הפליטים הם כמובן רעל, ו"רעל זה עלול להתפשט ולהרעיל את כל ה"אחירה. צריך להתחיל מהערבים החיים ב"ש" ראל, להפוך אותם לא רק לאורחים שחי מעד מד וכזויות, אלא לשותפים בפועל ליצירת מדינה חדשה ותרבות חדשה. אין לכם מה להפסיד, ואפשר להרויח הרבה. בכך אני רואה אפשרות יחידה ליצירת גשר ביניכם ובין הפליטים ובין העולם הערבי בכלל.

כיצד יכול הדבר להתבטא מבחינה פוליטית?

קח לדוגמה את מצרים. אני משוכנע ש"המפלה המבישה שנחלו 35 מיליון ערבים מידי קומץ ישראלים הציתה בהם גאווה רדומה ועוררה בהם רגשות לאומיים שלא היו קודם. הלאומיות הערבית היא מיצר חדש מאד, ולציונות יש חלק לא קטן ביצירתו. המהפכה במצרים פרצה ללא ספק ב"השראת התבוסה בנגב. עליכם להוכיח לערבים שפניכם אינן לקולוניאליזם, אלא לאחי

„הערבים פוחדו פרופסור אלברט חורני. מאנשי הרוח הערב

אלברט חורני הנו ערבי, יליד מרג, עיון שבכנען, שעשה שנים אחדות בארץ, בירושלים, סויר בכל ארצות-ערב ומכיר אותן ואת אנשיהן על בורין. הוא מרצה באוניברסיטת אוקספורד להיסטוריה של המזרח התיכון וחיבר שני ספרים חשובים, האחד על תולדות פוריה, והשני על המיעוטים הלאומיים במרחב. כיום הנו אזרח בריטי.

איש נעים הליכות, הפזיא, תעורבת של נימוס אנגלי מושגם עם אדיבות מזרחית שאינה עשויה, מדבר אנגלית, צרפתית וגרמנית רחשות, בעל קשרים מסופעים בין אנשי הרוח ואנשי המעשה בעולם המערבי. בחדרו, במגדלן קולג, שבאוקספורד, נתן לי את הראיון הבא, על כוס תה אנגלי, בין קירות עמוסי ספרים העוסקים במרחב התיכון בכל הדשונות, החל בספרי היסטוריה בהוצאת אוקספורד וכהה-חות של כל ועדות החקירה לארץ-ישראל ודו"חות של המשדר הערבי בלונדון על בעיות ארץ-ישראל וספריו של שמריהו לזין באנגלית, על הציונות, כמובן.

מר חורני, מה הם לדעתך הסיכויים לשלום בין ישראל וארצות-ערב?

חוששני שלעתיד הקרוב הנם קלושים ביותר. ולא מפני שהמשלוח אינן מעונינות לכרות ברית-שלום, אלא מפני שהעם עצמו חושש יותר מכל משלום עם ישראל. ה"הרגשה הכללית בין הערבים היא שמשלום עם ישראל הם עלולים רק להפסיד. מה בוונתך בזה?

הפחד מפני ישראל מושרש עמוק בלב הערבים. הם מכירים בעליונותה של ישראל בשלב זה בכל השטחים. הם חוששים ש"ישראל עלולה להתפשט ולהשתלט עליהם. פחד זה אינו נעדר סיבה, שכך ראינו ב"מלחמה כיצד ניצחה ישראל.

האם באמת סבורים הערבים ש"מיליון וחצי יהודים החיים ב"ש" ראל עלולים להשתלט על שלושים וחמשים מיליון ערבים?

בתנאים השוררים בארצות ערב כיום, כן. הערבים חוששים מהשתלטות כלכלית ופ"ר ליטית של ישראל, המההה גרעין תעשייתי בלב המזרח התיכון הנחשל. בבואנו לדון במצב זה עלינו להניח לרגשות ולראות קודם כל את העובדות כמו שהן, והן אינן משמ"חות ביותר. לאמיתו של דבר, מפיקים ה"ערבים את מלוא התועלת ממצב זה של לא מלחמה ולא שלום, והם היו מעונינים להאריך אותו עד כמה שאפשר. אם תרצה, יש בזה אפילו רוח כלכלי, למשל, עלייתו של נמל-ביירות לעומת נמל-חיפה. הערבים לא נפגזו כלל מהחרם הכלכלי שהטילו

עמוס קינו מראיין

עמוס קינו, כתב „העולם הזה“ באירופה, הצליח לראיין שניים מגדולי אנשי הרוח של דורנו: גדול ההיסטוריונים החיים בימינו, פרופסור ארנולד ג' טוינבי, והיסטוריון ערבי, פרופסור אלברט חורני.

